

Становий склад населення України

(З «Опису України» 1651 р. Р. Л. де Боплана)

Структуру станового складу за Г.Л. де Бопланом, співвідносячи з національною структурою, можна подати так:

- українці:

1) *шляхта*: "Їхня небагаточисельна шляхта походить із польської і, здається, почуває сором за те, що вона не католицької віри; повсякчас горнеться до католиків, хоча всі їхні магнати і всі ті, що титулюються князями, вийшли з грецької віри"[2, 27].

2) *селяни*. Цей клас Боплан показує як вкрай принижений панщиною та іншими поборами: "Селяни тут надзвичайно бідні, бо мусять тричі на тиждень відбувати панщину своїми кіньми і працею власних рук, Крім того, залежно від розмірів наділу повинні давати відповідну кількість зерна, безліч каплунів, курей, гусей і качок перед Великоднем, Зеленими Святами і на Різдво. До того ж мають возити своєму панові даром дрова та відбувати багато інших робіт, яких не мали б робити. Ще вимагають від них грошових податків, крім того, десятину з баранів, поросят, меду, усіляких плодів,— а щотри роки — й третього волика. Одне слово, селяни змушені віддавати своїм панам усе, що тим лише заманеться вимагати. Не дивно, що цим злидарям у таких тяжких умовах не залишається нічого для себе. Але це ще не все: пани мають безмежну владу не тільки над селянським майном, а й над їхнім життям; такою великою є необмежена свобода польської

шляхти (яка живе наче в раю, а селяни наче в чистилищі), що коли селяни потрапляють у ярмо до такого пана, то опиняються у гіршому становищі, ніж каторжанин на галері. Таке рабство є причиною того, що багато селян тікає, а найвідважніші з них подаються на Запоріжжя, яке є місцем притулку козаків на Борисфені. Проживши тут певний час і взявши участь у морському поході, вони стають запорізькими козаками" [2, 28].

3) **козаки.** Це особисто вільний клас, з правом власності на землю. Проте Боплан не виділяє реєстрових козаків, розповідаючи здебільшого про запорожців, яким присвячено кілька розділів.

4) **міщани.** Про них Боплан оповідає скуппо, здебільшого в першому розділі про Київ, де коротко описує устрій столиці.

- поляки:

1) **шляхта:** значна і дрібна: Польська шляхта доволі сумирна та ввічлива з вищими од себе — воєводами та іншими урядовими особами Речі Посполитої; з рівними собі і своїми співвітчизниками товариська, зате дуже пихата і чванлива з нижчими від себе. З іноземцями привітна: взагалі іноземців тут небагато, і вона не дуже охоче з ними спілкується. Турків і татар бачать лише на війні із шаблею в руках. Через брутальність московитів з ними не мають нічого спільного, не хочуть підтримувати стосунків, так само, як із шведами та німцями, до яких відчувають таку сильну відразу, що не лише їх не люблять, але й вельми ненавидять. Ті поляки, що здобули повнішу освіту, досягають великого успіху, мають , добру пам'ять,

виглядають пишними та величними у своїх шатах, одягаються у коштовні хутра. Я бачив таке соболеве хутро, яке коштувало понад дві тисячі екю, було оздоблене великими золотими гудзиками, прикрашеними рубінами, смарагдами, діамантами та іншими коштовними каменями. За ними звичайно править велика кількість челяді. Ті слуги дуже сміливі, відважні, вправно володіють зброєю. У цьому переважають усіх своїх сусідів, бо ні на мить не розлучаються зі зброєю. Та й справді, майже завжди воюють з наймогутнішими європейськими володарями — турками, татарами, московитами, шведами, німцями, а інколи навіть з двома-трьома одночасно" [2, 104].

Литовський статут 1588 р. про феодальне землеволодіння

Хочемо і постановляємо, щоб усі піддані наші, як духовні, так і світські, князі й бояри і вся шляхта, які маєтки свої батьківські, куплені і яким-небудь звичаєм нажиті за прародителів наших славної пам'яті їх милостей королів і великих князів литовських, а також і за нашого щасливого (володіння) держали і володіли, щоб їм такі маєтки вічно від нинішнього часу і в прийдешні часи держати і володіти, і їм самим, і потомкам, тобто їх родові; хоч би і листів, тобто грамот і кріпосних документів ніяких не було, як вище в цій же статті у другій главі, про це досить є описано.

Боротьба селян з феодалами

(Із «Хрестоматія з історії Української РСР», т. 1)

«Не мирилися селяни і з тим, що частина громадських земель переходила до поміщиків, і продовжували користуватися такими наділами, не визнаючи прав на них з боку магнатів та шляхти. У 1562 р. громади сіл Романів, Воротків та Дорогостав Луцького повіту зібрали врожай з церковних земель, які раніше їм зібрали врожай з полів князя Януша Збараського, а посполиті в помісті панів Малинських (Луцький повіт). Того ж року громада села Губин обробляла для себе землі шляхетських маєтків Яцка Шибенського, Івана і Марка Новоселицьких та Василя Золотолінського, а селяни Разничів знищили межові знаки й захопили землі князя Михайла Четвертинського (Луцький повіт). Так, у 1563 р. Посполиті, незважаючи на те, що пані Клевецька привласнила собі сінокос громади села Борисовичі (Луцький повіт), скошили й вивезли звідти своє сіно. Сільські громади намагалися без обмежень користуватися і лісовими угіддями. Так, жителі Суска (Луцький повіт) у 1561 р. продовжували рубати ліс, який раніше належав селу, але на той час уже став власністю князя Соколинського. Починаючи з другої половини XVI ст. стає помітною тенденція переростання легальних форм боротьби, простої непокори та втеч селян у більш рішучі дії (збройні напади на поміщицькі маєтки, їх спалення та розправа з ненависними свавільниками), що було наслідком не лише загального погіршення економічного й правового становища селян, а й результатом жорстокого поводження з підданими окремих можновладців.»